

ISSN 2523-4625

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Серія
ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Випуск 1 (55)
2018

Засновано 2001 року
Видання виходить 4 рази на рік

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2018

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43

Редакційна колегія

Курко М. Н., д-р юрид. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф.,
Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф.,
Бідзюра І. П., д-р політ. наук,
Варзар І. М., д-р політ. наук, проф.,
Воронін В. М., д-р іст. наук,
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф.,
Мєлков Ю. О., д-р філос. наук, доц.,
Перегуда Є. В., д-р політ. наук, проф.,
Піляєв І. С., д-р політ. наук,
Попов В. Ж., д-р іст. наук, проф.

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 6 від 27 червня 2018 р.)

Видання індексується Google Scholar

Наукові праці МАУП. — Серія : Політичні науки. — 2018. — Вип. 1 (55) / [редкол.: М. Н. Курко (голов. ред.) та ін.]. — Київ : МАУП, ДП “Вид. дім “Персонал”, 2018. — 98 с.: іл. — Бібліогр. у кінці ст. — Виходить 4 рази на рік.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку політології.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” (Серія “Політичні науки”) за наказом Міністерства освіти і науки України визнано як фахове видання з політичних наук (наказ МОН № 326 від 04.04.18 дод. 9).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2018
© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2018

ЗМІСТ

Відомості про авторів	4
Мелков Ю. О., Бідзюра І. П.	
<i>Наукова культура та виклики академічної доброчесності.....</i>	5
Гула Р. В.	
<i>Глобалізація і глобальне суспільство: комплекс наукових підходів.....</i>	24
Лісовський П. М., Лісовська Ю. П.	
<i>Актуальні питання міграційного капіталу в геополітиці: український та світовий виміри</i>	31
Піляєв І. С.	
<i>Сучасні ментально-ціннісні виклики реалізації європейського вибору України</i>	38
Бідзюра І. П., Бондаренко Н. О., Лук'янова М. О.	
<i>Феномен неповної сім'ї як глобальна соціально-педагогічна проблема</i>	45
Мартишин Д. С.	
<i>Вплив процесів глобалізації на розвиток соціальної думки Української Православної Церкви</i>	50
Бойко С. С.	
<i>Інноваційні аспекти розвитку сучасної вищої освіти як умова підвищення її ефективності: державно-управлінський аспект</i>	60
Каракасіді О. Ф.	
<i>Конституційно-правові та організаційні засади формування та поділу влади в сучасній Україні</i>	65
Марусіна О. С.	
<i>Парадигмальні особливості розвитку сучасної вищої освіти в контексті глобалізаційного світового та національних цивілізаційних процесів: теоретико-методологічне обґрунтування.....</i>	72
Маценко Є. В.	
<i>Теоретико-методологічні основи обґрунтування феномену “національна безпека” у контексті сучасного суспільного розвитку</i>	80
Шаповал К. І.	
<i>Соціально-політичні зміни в контексті політико-модернізаційних процесів.....</i>	85
АКАДЕМІЧНЕ ЕСЕ	91
Бідзюра І. П., Грабовенко Н. В.	
<i>Аналітика традиційного і модерного суспільства та її роль у формуванні професійних компетентностей у здобувачів вищої освіти</i>	91

О. Ф. КАРАКАСІДІ*Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ПОДІЛУ ВЛАДИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП. Серія Політичні науки, 2018, вип. 55(1), с. 65–71

Формування та поділ влади у будь-якій країні є обов'язковою умовою забезпечення її цілісності. При цьому базовими засадами такого поділу були і залишаються відповідні конституційно-правові та організаційні засади, що обумовлюють не лише характер взаємин основних гілок влади в країні, а й специфіку державності загалом.

Проблема поділу влади у науковому, політико-правовому, організаційно-політичному, суспільному і багатьох інших значеннях існувала з часу появи перших, навіть, протодержав. Нині вона виглядає все гострішою і складнішою за умов непростих трансформаційних взаємин влади і людини, держави і громадянського суспільства і т. ін. Так, дбаючи про подальше впорядкування у сучасній Україні системи поділу влади та розподілу даних повноважень, варто брати до уваги те, що у багатьох країнах світу, та і в Україні безпосередньо, останнім часом відбулися принципового характеру зміни, що радикально вплинули на формування і функціонування державної влади.

По-перше, з'явилися дещо нові центри влади, які раніше фактично не існували (Конституційний суд, незалежні виборчі адміністрації, омбудсмени тощо). Такі центри викликали потребу визначити їх місце і роль у системі державної влади.

По-друге, політичний розвиток конституціоналізму виявив певну і відчутну неспроможність раніше існуючого, досить радикального поділу влади між основними її гілками, загострив потребу пошуку більш дієвих форм контролю і співпраці таких гілок влади за досить різних політичних конституційних режимів, що існують у державах.

По-третє, нині принципово по-іншому на поділ влади впливає діяльність політичних партій, зокрема, він надто менший у президентських республіках, ніж у парламентських та президентсько-парламентських. У ряді країн політичні партії взагалі майже не впливають на владу та владні взаємини.

По-четверте, основні ознаки сучасних політичних режимів є досить умовними, фактично розмитими, навіть символічними і такими, що далеко не від-

повідують класичному розумінню поділу влади як засаді стабільного розвитку держав і суспільств.

За перелічених та інших обставин виникає потреба використання найрізноманітніших механізмів стримань і противаг, за якими здійснюється як поділ влади, так і розподіл владних повноважень у децентралізації та демократизації влади. У сукупності лише такий перехід до впорядкування державної влади може забезпечити як її необхідну цілісність, так і максимально реальну дієвість, ефективність.

Щоб глибше усвідомити сутність вказаних процесів, нагадаємо, що класичний розгляд проблеми поділу влади маємо в основоположних працях великого Ш. Л. Монтеск'є, який у своїй фундаментальній роботі “Про дух законів” (1748 р.) робив висновок про те, що “свобода можлива при будь-якій формі правління, якщо в державі володарює право, гарантується дотримання законності через розподіл влад на законодавчу, виконавчу і судову, які взаємно стримують одна одну” [1, 15].

Ш. Монтеск'є дає зрозуміти, що не політична система, а саме політичний режим (а розподіл влади і владних повноважень саме тут дається взнаки) є вирішальним фактором для функціонування стабільного суспільства. Він пояснює розподіл влади не як простий поділ функцій між державними органами, а саме як розподілення політичних сил, що мають певні інтереси і дбають про те, щоб у державі такі інтереси було враховано, зреалізовано [9, 14].

Так чи інакше, але означені принципи поділу влади становлять основу Конституцій, політичного ладу США, Франції, Німеччини, Англії, багатьох країн світу як основоположні. Вони хоч і з певними відмінностями, однак мають конкретні прояви і в українському суспільстві.

Підкреслимо, що поділ державної влади у сучасній Україні здійснюється за її функціями. При цьому виокремлюють традиційно — законодавчу, виконавчу і судову гілки влади, хоча фахівці з конституційного права, окремі філософи, політологи, учені в галузі державного управління часто додають ще владу контрольно-наглядову і президентську [8, 10].

Беручи до уваги, що в Україні нині є немало спеціальних органів контрольно-наглядового характеру — Прокуратура, Конституційний Суд України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Рахункова палата, Національна рада з питань радіомовлення і телебачення, Вища рада юстиції, то є підстави вести мову і про контрольно-наглядову владу як достатньо самостійну політичну владу.

Контрольно-наглядова влада — це не щось нове і незвичне. Про неї вели мову ще у часи Конфуція в Китаї, її пропонували у своїх проектах реформування Росії декабристи (“Руська Правда” П. Пестеля називала таку владу спостережною). Український дослідник-правознавець В. Шаповал [9], Ю. Шульченко, В. Чиркін та інші також пропонують відносити до контрольної гілки влади Конституційний Суд України.

Відсутня єдина точка зору і стосовно влади президента, як окремої гілки політичної влади. Тут є дві точки зору: 1) влада Президента України — це синтез законодавчої, виконавчої і судової влади; 2) влада Президента Украї-

ни — самостійна влада. Зрозуміло й те, що ряд функцій Президента України є достатньо вирішальним для політичної влади держави, наприклад, представництво держави у міжнародних відносинах (ст. 106 Конституції України: “Представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України” [4, 47]). На певну окремішність політичної влади влада Президента України претендує і завдяки кільком іншим його функціям і повноваженням, що добре відомі але викликають серйозні дискусії.

Є чимало факторів що зумовлюють сутнісний характер системи поділу влади, однак важливішим є характер політичної системи суспільства. Від них похідними є політико-адміністративні системи. За термінологією Лімана, існують такі системи: злита, дуальна і система з розділеною ієрархією. Детальніше це виглядає так [3, 143]:

1) злиті системи (наприклад, Франція, Україна). Префект департаменту (в Україні — голова облдержадміністрації) — професійний державний службовець, якого призначає центральна влада. На противагу їм створюються і функціонують місцеві ради з обмеженими повноваженнями;

2) дуальні системи (наприклад, Ірландія, Великобританія). Тут управління здійснюється головним чином через виконавчі комітети, однак функції місцевого самоврядування виконує рада. Така рада обмежена у фінансових ресурсах, що розподіляються центральним урядом. Крім того, повноваження мера є достатньо символічними, а виконання функцій місцевого самоврядування обмежуються;

3) система з розподіленою ієрархією. Вона найбільш характерна для скандинавських країн, де центральний уряд призначає членів місцевих органів влади, але населені пункти, одночасно, мають власні ради з колективною відповідальністю як у дуальній системі. Тут губернатор провінції має координаційні функції по відношенню до урядових відомств.

Оскільки базовою засадою принципової зміни українського соціуму є радикальна трансформація політичної системи суспільства, відповідні трансформації відбуваються саме з такими структурними елементами суспільства, як політична влада, окремі суб'єкти (індивіди, колективи, соціальні групи, суспільно-політичні організації, рухи і т. ін.); політичні відносини тощо. Для цілісного розуміння цих процесів насамперед беремо за основу такі спеціальні наукові видання: М. Михальченко “Соціально-політична трансформація України: реальність, міфологеми, проблеми вибору”; О. Новакова “Політична модернізація та розвиток демократичних процесів в сучасній Україні” [5]; колективна монографія учених НАДУ при Президентів України “Політичні інститути в процесі реформування системи влади” та ін.

Усе викладене дає підстави вести мову конкретно про те, як конститується державна влада у сучасній Україні. Що тут найголовніше? Очевидно, що в Україні, як і у більшості країн світу, є державна влада і влада муніципальна (місцева). При цьому муніципальна влада — “це система владних відносин, яка реалізує функції та повноваження місцевого самоврядування. Муніципальна влада є різновидом не тільки соціальної, а й публічної (поряд із дер-

жавною) влади, діє у межах територіальної громади, реалізуються від її імені або безпосередньо, або органами та посадовими особами місцевого самоврядування та заснована на нормах права.

Муніципальна влада може бути визначена як форма суспільних відносин, у яких згідно з нормами територіальної громади діяльність одних суб'єктів, впливаючи на діяльність інших, змінює або стабілізує її відповідно до своїх цілей у межах загально соціальної політики.

Тут вже варто підкреслити, що дві сторони соціального управління — само управлінські і державницькі начала — впливають у спільному руслі змін соціально-економічних і політичних процесів, синергетично переплітаючись і синтезуючись у єдиний інституціонально-нормативний комплекс публічної влади” [6, 583].

Зрозуміло, що вся проблема при цьому полягає в тому, як конституційно визначені — державна і муніципальна влада, як вони практично зорганізовані. Кардинального значення набуває питання поділу влади та розподілу владних повноважень як між окремими гілками влади, так і між державною і муніципальною владою.

Варто зазначити, що місцеве самоврядування як специфічна форма публічної влади характеризується такою виразною ознакою, як особливий суб'єкт влади (територіальна громада), це — сукупність великої кількості людей; спільна комунальна власність; система податків і т. ін.

Державна влада у сучасній Україні нині виглядає достатньо традиційно, подібно до влади в інших країнах. Основу державної влади в Україні (як і у будь-якій державі світу) складають правові засади такої влади, які закріплюють:

- 1) Конституція України. Вона містить як загальні основи організації і здійснення державної влади в Україні, так і правові основи організації здійснення окремих видів державної влади: законодавчої, виконавчої, судової;
- 2) закони України. Вони закріплюють статус, положення про окремі органи або види органів державної влади: Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції, прокуратуру тощо;
- 3) регламенти органів державної влади;
- 4) галузеві законодавчі акти про органи державної влади.

Для того щоб виділяти спільне і особливе, що визначає державну владу в Україні, специфіку її поділу, варто, бодай коротко, зупинитися на особливостях конституційних норм, які дають уяву про цілісність такої влади, характер її функціонування. Це стосується таких статей Конституції:

- ст. 6: “Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову” [4, 5];
- ст. 19: “Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією, та законами України” [4, 8];
- ст. 38: “Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування” [4, 16];

- ст. 75: “Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України” [4, 28];
- ст. 102: “Президент України є главою держави і виступає від її імені” [4, 44];
- ст. 113: “Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади” [4, 54];
- ст. 124: “Визначення основоположних засад правосуддя в Україні, судочинства і т. ін.” [4, 58];
- ст. 147: “Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні” [4, 70] і т. ін.

Коментуючи ці та інші статті Конституції України, що обумовлюють сутність, характер, специфіку державної влади у сучасній Україні, неважко дійти таких основоположних висновків:

- 1) державна влада в Україні є владою політичною;
- 2) будучи єдиною, державна влада водночас поділяється на три основні види (гілки) — законодавчу, виконавчу, судову;
- 3) державна влада здійснюється державою, її органами та посадовими особами відповідно до Конституції та законів України.

Державну владу в Україні можна поділяти за:

- територіальною ознакою (поширенням): загальнодержавна, регіональна, місцева;
- часом здійснення: постійна, тимчасова;
- функціями: законодавча, виконавча, судова (контрольно-наглядова президентська та ін.);
- правовими підставами: конституційна, законна, легітимна, неконституційна, нелегітимна, незаконна, колоніальна, окупаційна, корумпована, “тіньова” і т. ін.;
- способом здійснення: демократична, ліберальна, авторитарна і тоталітарна;
- конституційно-правовим статусом: суверенна, не суверенна, несамостійна, залежна;
- наслідками діяльності: ефективна, неефективна, сильна, слабка, прогресивна, регресивна, реальна, символічна, формальна;
- політичною орієнтацією: влада лівих, правих, центристів і т. ін.;
- характером (спрямування): внутрішня, зовнішня.

Пояснюючи сутність, характер політичної влади у сучасній Україні безпосередньо через коментар окремих статей Конституції, група українських правників дають таке її визначення: “Державна влада — це організація і здійснення політичної влади в Україні державою, її органами і посадовими особами у межах і порядку, непередбачених Конституцією і законами України. Тобто державна влада — це один із видів політичної (публічної) влади, що здійснюється державою, її органами та посадовими особами” [6, 6]. Важливо при цьому, що вказаними авторами наголошується на існуванні безпосередньо влади народу, народовладдя (вибори, референдуми тощо). Звідси автори логічно роблять висновок про те, що “державна влада, за своєю суттю, є воле-

виявленням держави, її органів та посадових осіб, передбаченим Конституцією і законами України” [6, 7].

Державна влада в Україні тлумачиться також як: право народу (ст. 5); право територіальної громади (ст. 140); повноваження органів законодавчої, виконавчої і судової влади (ст. 6; 85) і т. ін. Система органів державної влади та органів місцевого самоврядування у будь-якій державі, у тому числі і в Україні становить так званий механізм держави, або державний механізм, завдяки якому реалізується не тільки відповідна державна політика, а й функціонує держава загалом.

Основними системоутворюючими чинниками, що становлять механізм держави, є:

- 1) принцип поділу влади;
- 2) система адміністративно-територіального устрою держави;
- 3) сфери (об'єкти) державного управління.

Зрозуміло, що перелічені чинники покликані, з одного боку, забезпечити ефективність практичної реалізації державної політики на всіх рівнях (адміністративно-територіального поділу держави), а з іншого — забезпечити одночасно єдність, цілісність держави відповідно до існуючої політичної системи. Базовою основою у розв'язанні останнього завдання, як зазначається, була і є єдність (співпраця) органів державної влади та органів місцевого самоврядування [2].

На завершення розгляду означеної наукової проблеми, доходимо висновку про те, що за всіх складнощів, перепон у сучасній Україні все ж налагоджується вкрай необхідний діалог, співробітництво державної влади і місцевого самоврядування [5]. Це — об'єктивний процес, оскільки базовими його закладами є: 1) багатий і досить специфічний історичний досвід самоорганізації українства, яскрава практика вирішення громадами місцевих проблем; 2) наявність життєвотворчих традицій тісної взаємодії ключових провідних інститутів громадянського суспільства між собою і з органами державної влади, особливо на місцях; 3) наявність домінуючого типу політичної культури населення; 4) наявність на всіх рівнях державної структури власної еліти і регіонального політикуму.

Джерела

1. Азаркін Н. М. Монтескьє. М.: Юрид. лит., 1998. 128 с.
2. Борденюк В. І. Співвідношення місцевого самоврядування та державного управління: конституційно-правові аспекти: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.02 Конституційне право; муніципальне право. К., 2009. 39 с.
3. Кислий П., Вайз Чальз. Становлення парламентаризму в Україні: на тлі світового досвіду. К.: Абрис, 2000. 414 с.
4. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. К., 1997. 78 с.
5. Новакова О. В. Політична модернізація та розвиток демократичних процесів в сучасній Україні: монографія. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля. 2006. 216 с.
6. Органи державної влади України: монографія / за ред. В. Ф. Погорілка. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2002. 592 с.

7. Павленко Ірина. Правовий статус опозиції // Політичний менеджмент. 2005. № 5 (14). С. 16–30.
8. Скакун О. В. Прогресивна політико-правова думка на Україні (IX ст. – 1917 р.). К., 1990. 85 с.
9. Шаповал В. М. Розподіл влад і конституціоналізм: досвід України: навч. посіб. Л.: Наук. думка, 1984. 613 с.

Каракасиді О. Ф. Конституційно-правові та організаційні засади формування та поділу влади в сучасній Україні. Конституційно-правові та організаційні поділи влади у сучасній Україні, з одного боку, мають багато спільного з такими засадами в інших країнах, а з другого — характеризуються певними відмінностями, що в першу чергу пов'язане із характером політичної системи, що радикально трансформується.

Caracasidi O. F. Constitutional-legal and organizational principles of formation and separation of powers in modern Ukraine. The constitutional, legal and organizational divisions of power in modern Ukraine, on the one hand, have much in common with such principles in other countries, and on the other, they are characterized by certain differences, which is primarily connected with the nature of the radical transformation of the political system.

Каракасиди Е. Ф. Конституционно-правовые и организационные основы формирования и разделения власти в современной Украине. Конституционно-правовые и организационные разделения властей в современной Украине, с одной стороны, имеют много общего с такими принципами в других странах, а с другой — характеризуются определенными различиями, в первую очередь связано с характером политической системы, радикально трансформируется.

Надійшла 3 квітня 2018 р.